
IV

ELS TIPUS DE LLETRA

Sumari

1. Introducció
 - 1.1. Classificació dels tipus
 - 1.2. Mides
 - 1.3. Sistemes tipomètrics
 - 1.4. Norma comuna a tots els tipus
2. Rodona (o regular rodona)
 - 2.1. Descripció i indicació gràfica
 - 2.2. Usos de la rodona
3. Cursiva (o regular cursiva)
 - 3.1. Descripció i indicació gràfica
 - 3.1.1. Criteris generals
 - 3.1.2. Coincidència de la cursiva amb alguns signes de puntuació
 - 3.2. Usos de la cursiva
 - 3.2.1. Atestació (o reproducció exacta)
 - 3.2.2. Disjunció (o anotació fora de text)
 - 3.2.3. Insistència (o posada en relleu)
4. Versal (o versal rodona)
 - 4.1. Descripció i indicació gràfica
 - 4.2. Usos de la versal
5. Versaleta (o versaleta rodona)
 - 5.1. Descripció i indicació gràfica
 - 5.2. Usos de la versaleta
6. Negreta (o negreta rodona)
 - 6.1. Descripció i indicació gràfica
 - 6.2. Usos de la negreta
7. Negreta cursiva
 - 7.1. Descripció i indicació gràfica
 - 7.2. Usos de la negreta cursiva
8. Versal cursiva
 - 8.1. Descripció i indicació gràfica
 - 8.2. Usos de la versal cursiva
9. Versal negreta (o versal negreta rodona)
 - 9.1. Descripció i indicació gràfica
 - 9.2. Usos de la versal negreta
10. Versal negreta cursiva
 - 10.1. Descripció i indicació gràfica
 - 10.2. Usos de la versal negreta cursiva
11. Versaleta cursiva
 - 11.1. Descripció i indicació gràfica
 - 11.2. Usos de la versaleta cursiva
12. Versaleta negreta (o versaleta negreta rodona)
 - 12.1. Descripció i indicació gràfica
 - 12.2. Usos de la versaleta negreta
13. Versaleta negreta cursiva
 - 13.1. Descripció i indicació gràfica
 - 13.2. Usos de la versaleta negreta cursiva
14. Bibliografia

MANUAL
LA REDACCIÓN Y USO DE TEXTOS
D'ESTIL

1. Introducció

Normalment un llibre no és escrit mai en un sol tipus de lletra, sinó que hi apareixen lletres escrites en rodona, cursiva, negreta, etc., que s'utilitzen segons unes normes determinades per fer més fàcil i clara la comprensió del text. Cal remarcar que les combinacions de tipus de lletra a partir de l'apartat 10 d'aquest capítol són molt poc utilitzades, ja que, en general, s'empren només com a recursos gràfics, per destacar elements o fragments en determinats contextos (per exemple, en publicitat).

1.1. Classificació dels tipus

Els dos elements principals que constitueixen la lletra són l'*asta* o el *traç principal* (element necessari) i la *gràcia* o el *traç terminal* (elements decoratius). Aquests dos elements són els que serveixen bàsicament per distingir els *estils* o les *famílies* fonamentals en què són agrupats els diferents tipus (figura 1).

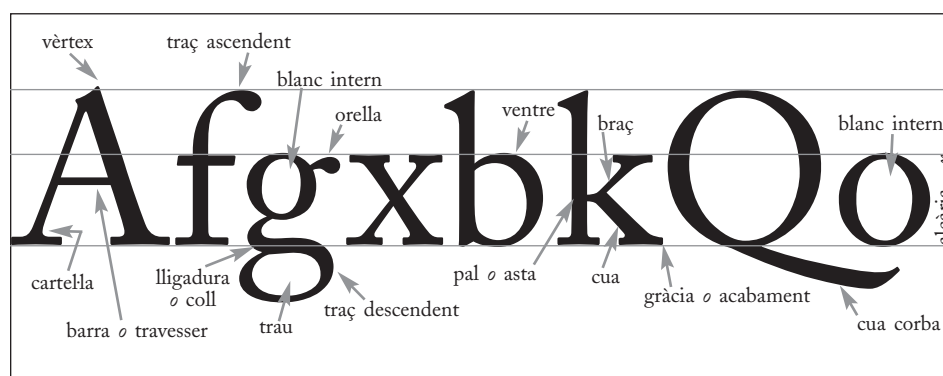

FIGURA 1. Elements principals del tipus. El cos correspon exactament a l'alçària del tipus, és a dir de la peça sobre la qual anava gravat el relleu de la lletra en la tipografia tradicional.

Les lletres d'impremta poden tenir diversos *estils*, segons la forma del dibuix o traç; així, tenim quatre estils: la romana antiga, la romana moderna, l'egípcia i la de pal sec. La *família* és el conjunt de tipus i cossos que tenen el mateix dibuix o traç, és a dir, dins el mateix estil: pel que fa a la figura, tenim la minúscula, la majúscula i la versaleta; pel que fa al gruix del traç, tenim la regular, la negreta, l'extranegreta, etc.; pel que fa a l'orientació vertical, tenim la rodona i la cursiva. La sèrie completa de lletres i signes pertanyents a un mateix cos s'anomena *pòlissa* o *font*, però habitualment ens hi referim amb el terme *família* (que, de fet, engloba diverses pòlisses), encara que vulguem fer referència a un únic cos de lletra. També es fa servir habitualment el terme *tipus* (que, pròpiament, identifica cadascuna de les lletres o signes) en comptes de *pòlissa* o *família*.

- [1a] Quina família fareu servir per compondre aquest text? (*Ens referim a més d'un cos o en general.*)
 [1b] ~ Quina família fareu servir per compondre aquest text? (*Ens referim a un únic cos.*)
 [1c] Quina pòlissa fareu servir per compondre aquest text? (*Ens referim a un únic cos.*)
 [2a] ~ Aquest tipus de lletra m'agrada més que l'altre. (*Ens referim a la família o a la pòlissa.*)
 [2b] Els tipus d'aquesta pòlissa m'agraden més que els de l'altra. (*Ens referim a un únic cos.*)
 [2c] Els tipus d'aquesta família m'agraden més que els de l'altra. (*Ens referim a més d'un cos o en general.*)

FIGURA 2. Parts de l'ull i del cos de la lletra.

La família de les lletres inclou diverses *sèries* o *classes* de lletres. Una sèrie o classe de lletra és definida per l'*ull* o el *pes* (relleu o part de la lletra que surt impresa), l'*amplària* o *amplada* (distància de costat a costat de cada caràcter), la *figura* (diferent inclinació de la lletra) i les *dimensions* (altura del tipus) de la lletra (figura 2). Segons l'*ull*, la lletra pot ser *superfina*, *extrafina*, *fina*, *regular* o *normal*, *seminegreta*, *negreta*, *extranegreta* o *supernegreta*; segons l'amplada, *estreta* o *ampla*; segons la figura, *rodona* o *cursiva*, i segons les dimensions, *minúscula*, *versal* (o *majúscula*) o *versaleta* (quadre 1).

QUADRE 1. Gruixos de lletra.

Perpinyà	superfina (25)
Perpinyà	extrafina (35)
Perpinyà	fina (45)
Perpinyà	normal (55)
Perpinyà	seminegreta (65)
Perpinyà	negreta (75)
Perpinyà	extranegreta (85)
Perpinyà	supernegreta (95)

La classificació de Thibaudeau de les famílies fonamentals o estils (la més coneguda i la més sintètica, reproduïda a continuació) en distingeix quatre segons el dibuix de l'asta i de la gràcia: la *romana antiga*, la *romana moderna*, l'*egípcia* i la *de pal sec* (figura 3 i quadre 2).

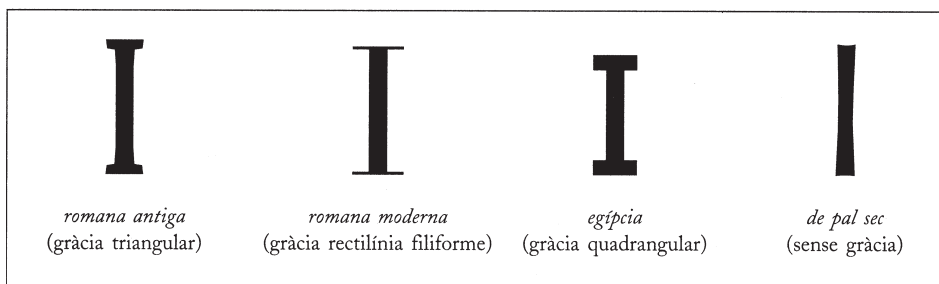

FIGURA 3. Distinció de la forma de les gràcies en la classificació de Thibaudeau.

Algunes d'aquestes característiques només són pertinents en disseny gràfic, és a dir, responen només a unes regles estètiques (la família, l'amplària, etc.); però d'altres estan determinades per unes normes ortotipogràfiques, prèviament definides dins d'un codi tipogràfic. Diferents organismes internacionals han determinat les normes d'ortografia tècnica; en el cas del català, però, aquestes normes estan tractades dispersament en llibres d'estil o opuscles de normes de diaris i editorials, preocupats per la unificació de criteris. Així i tot, moltes vegades s'han definit normes contradictòries, establertes segons el criteri i l'experiència de cada entitat. No podem parlar, doncs, de l'existència d'un codi tipogràfic català, i, en canvi, sembla urgent que s'unifiquin tots aquests criteris ortotipogràfics.

QUADRE 2. Classificació dels tipus de lletra.

<i>Per l'estil (o la família fonamental)</i>	<i>Per la família</i>	<i>Per la sèrie</i>	<i>Pel cos i l'interlineat</i>
lletra romana antiga o lletra elzeviriana	Garamond Plantin Caslon ...	rodona negreta cursiva ...	7/9 14/18 24/28 ...
lletra romana moderna o lletra Didot	Century Bodoni	rodona negreta cursiva ...	7/9 14/18 24/28
lletra egípcia	Rockwell Clarendon	rodona negreta cursiva ...	7/9 14/18 24/28 ...
lletra de pal sec, lletra grotesca o lletra antiga	Futura Univers Helvetica ...	rodona negreta cursiva ...	7/9 14/18 24/28 ...

1.2. Mides

A l'hora d'establir les mides d'una obra, a més de l'amplària de la ratlla o les dimensions de la pàgina, hi ha altres elements que cal tenir en compte per aconseguir la màxima llegibilitat i estètica del text.

El *cos* és la dimensió o l'alçària del caràcter que inclou la distància que hi ha entre el límit superior de les lletres amb asta ascendent i el límit inferior de les lletres amb asta descendent, més un espai blanc proporcionat a dalt i a baix que impedeix que es toquin les lletres de línies consecutives (com hem vist a la figura 2). Dos tipus dels mateixos cossos poden presentar, però, diferències molt notables (sobretot pel que fa al seu ull) segons la família a què pertanyin (figura 4).

FIGURA 4. Diferències d'ull mitjà segons l'estil: dos tipus del cos 60 (Times i Garamond) presenten la mateixa alçària de les versals però una diferència notable d'ull mitjà.

El *set*, *prosa* o *interlletratge* de la lletra és la distància o l'espai blanc que separa els caràcters que formen un mot. També és important l'*espaïat* o la separació entre mots. Aquestes distàncies es poden modificar en la tècnica de fotocomposició.

Finalment, l'*interlineat* és la separació entre línies; és condicionat pel cos de la lletra, ja que generalment l'interlineat és almenys un punt més gran respecte al cos.

1.3. Sistemes tipomètrics

Pel que fa a les mides tipogràfiques, tant dels caràcters com dels espais blancs i de les dimensions del text, actualment hi ha dos sistemes que són específics de les arts gràfiques:

a) *El sistema Didot*, basat en el *cícero*. Segons aquest sistema, la unitat de mida bàsica és el *punt*, que mesura, exactament, 0,376065 mm (arrodonit a 0,376 mm per a tots els càlculs), i les unitats múltiples, que són el *cícero*, que equival a dotze punts (4,512 mm), i la *concordança*, que equival a quatre cíceros o a quaranta-vuit punts (18,048 mm). Per mesurar l'alçària de les majúscules es fa servir el *punt Berthold* (basat en el mateix punt Didot), que mesura, per convenció, 0,265 mm; així una lletra del cos 10 (punts Berthold) es pot compondre amb un interlineat de 10 punts (Didot) sense que es trepitgin les astes descendents amb les ascendents de la línia següent.

b) *El sistema angloamericà*, basat en el *cicropica* (o la *pica*). Segons aquest sistema, la unitat de mida bàsica és el *punt*, que mesura 0,35275 mm, i la unitat múltiple, la *pica*, equivalent a dotze punts, que mesura 4,2177 mm.

1.4. Norma comuna a tots els tipus

Podem dir que, com a norma comuna a tots els tipus i per raons de coherència tipogràfica, els signes ortogràfics o de puntuació que segueixen una paraula escrita en un tipus i en un cos determinat s'han de correspondre, en el tipus i el cos, amb el context en què es troben, encara que sigui diferent. Especialment, els signes ortogràfics que són dobles (parèntesis, cometes, etc.) no poden començar o acabar en un tipus o un cos diferents (v. § 3.1.2).

2. Rodona (o regular rodona)¹

2.1. Descripció i indicació gràfica

Aquest tipus de lletra d'impremta és de forma circular, dreta —és a dir, amb l'asta de la lletra perpendicular a la línia— i més o menys fina. És la que s'utilitza normalment com a base de la composició dels textos, combinada amb els altres tipus: cursiva i negreta. En els casos que el text general de l'obra és en cursiva, la rodona pren totes les funcions que indiquem aquí per a la cursiva.

S'anomena també *romana*, probablement perquè es va crear a Itàlia i perquè s'assembla a l'antiga escriptura romana.

El terme *rodona* s'emptra tant per oposar-lo a *cursiva* com per oposar-lo a *negreta*. Així, quan parlem de *negreta rodona* exclouem la possibilitat que sigui cursiva, i quan parlem de *rodona*, n'exclouem la cursiva i la negreta.

En els originals no es marca de cap manera especial, excepte si cal modificar la indicació de qualsevol altre tipus de lletra; en aquest cas, encerclen el fragment en qüestió i hi afegim l'abreviatura *rod.* o *rna.* Ara bé, si en un text en cursiva cal escriure uns mots en rodona, aquests s'han de marcar posant una ratlla fina a sota (_____).²

2.2. Usos de la rodona

La rodona s'utilitza en els tipus de text següents:

a) El text general de l'obra.

[3] Els litògrafs i els heliografistes proclamen la superioritat de les seves impressions en colors, especialment les grans masses de color.

b) Els textos que són inclosos dins d'un quadre, excepte els encapçalaments, que s'escriuen generalment en cursiva.

[4]

<i>Espècie</i>	<i>Tendència tròfica</i>	<i>Lloc de caça</i>	<i>Lloc de nidificació</i>
àguila daurada	mastozoofàgia	a terra: àrees cul- minals, conreus	roques
àguila cuabarrada	ornitofàgia	a l'aire i a terra: bosquines, boscs	roques

1. Fins a la segona edició d'aquest MANUAL parlàvem de *fina rodona* i *fina cursiva* . En aquesta tercera edició, hem considerat que és més adequat de fer servir les expressions *regular rodona* i *regular cursiva* per a aquests mateixos termes, ja que hi pot haver un tipus anomenat *fina* més prim que la *regular* de la mateixa família. Tanmateix, és acceptable, en general, de fer servir el terme *fina* per designar la lletra *regular* .

2. Per a més informació sobre totes les indicacions de tipus de lletra, vegeu el capítol v.

c) Les citacions del títol d'un article, d'un capítol, d'un poema, d'una cançó, que formen part d'un llibre, una revista, un diari, un àlbum, etc. S'escriuen, a més, entre cometes.

[5] «Les campanes toquen» és un capítol del llibre de Raimon Caselles *Els sots feréstecs*.

[6] És remarcable el lirisme de la cançó «Verges» de l'àlbum *Verges 50*, de Lluís Llach.

[7] Albert Jané va publicar 2.734 articles sobre llengua en la columna «El llenguatge» del diari *Avui*, entre el 23 d'abril de 1976 i el 21 d'abril de 1985.

d) Els noms de codis, lleis, resolucions, mocions, decrets i altres documents legals.

[8] La Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya obliga la Generalitat a promoure la llengua i la cultura catalanes.

e) Els noms de textos sagrats.

[9] Els cristians divideixen la col·lecció bíblica en dues parts: el Nou Testament i l'Antic Testament.

f) Les denominacions d'organismes, empreses, congressos i entitats de tota mena, tant si són catalans com estrangers.

[10] Acord definitiu per tancar la planta de l'empresa Thomson a Barcelona.

g) Els noms de marques registrades.³

[11] El grup format per Volkswagen-Audi i SEAT ha baixat les vendes en un 7,9 per cent.

h) Els noms d'exposicions i d'altres mostres: s'escriuen amb majúscula tots els noms i tots els adjectius si el mot *Exposició*, *Biennal*, *Mostra* o algun equivalent forma part del nom propi; i entre cometes amb aquest mot en minúscula si no forma part del nom propi.

[12] L'Exposició Internacional de Barcelona es va celebrar el 1929 a la muntanya de Montjuïc.

[13] L'exposició «El Quadrat d'Or» es va celebrar a Barcelona amb motiu de l'Olimpíada Cultural.

i) Els noms de personatges de ficció i noms propis d'animals.

[14] Grenouille es posà a treballar amb professional sensatesa.

[15] El Cobi va ser la mascota dels Jocs Olímpics de Barcelona.

j) Els sobrenoms, renoms, àlies, pseudònims i malnoms de reis, papes i sants.

[16] L'expedició a Sardenya de Martí el Jove de 1408-1409 provocà l'estat de guerra.

I en els altres casos, tots els que no van acompanyats de l'autònim (v. t. § 3.2.3.a).

[17] Víctor Català és autora del llibre *Solitud*.

k) Les paraules a les quals es vol donar un èmfasi especial o un segon sentit, que s'escriuen entre cometes, i també per denotar que un estrangerisme és pronunciat d'acord amb la fonètica catalana (v. t. § 3.2.3.c).

[18] La «perfecció» de les construccions dels anys seixanta no és comparable amb la de cap altre període.

[19] Quan va arribar el «quefe» tothom va córrer.

3. Per a més informació sobre l'ús de les majúscules en aquests casos, vegeu el capítol VIII, § 3.

En l'exemple [19], notem la diferència entre la manera de representar el barbarisme «quefe» (entre cometes i en rodona) i el mot espanyol *jefe* (en cursiva).

l) Els elements químics, els símbols dels quals porten la lletra inicial en majúscula, i les unitats de mesurament i els seus símbols.

[20] L'aigua d'origen natural és, en efecte, una mescla de H₂O i de molt petites quantitats de D₂O i HDO.

[21] El terreny de joc del basquetbol té unes dimensions de 24 m de llargada per 13 m d'amplada.

m) Determinades lletres de l'alfabet llatí i de l'alfabet grec corresponents a símbols matemàtics o físics; també en el cas que apareguin dins de fórmules.⁴

[22] Aquest valor expressa la resistència en Ω o bé la capacitat en μF.

n) En tots els casos que hauríem de fer servir la cursiva en un text que és en cursiva. Un cas específic són les citacions de títols d'obres en un text en cursiva; alguns editors prefereixen escriure'ls entre cometes i en cursiva, en comptes de fer-ho en rodona, com tocaria. **Aquestes cometes han de ser, preferiblement, simples.**

[23a] *Crec que llegint i meditant Idioma i prejudici, de Rafael L. Ninyoles, i repassant Conflict lingüístic valencià, tots podem aprendre.*

[23b] *Crec que llegint i meditant «Idioma i prejudici», de Rafael L. Ninyoles, i repassant «Conflict lingüístic valencià», tots podem aprendre.*

o) S'escriuen entre cometes simples, i no en cursiva, els significats o les equivalències lèxiques de mots o expressions.

[24] El Capuig és una zona de parlar xipella (*pasi*, 'pase'; *bemi*, 'beme').

p) En general, en els titulars de premsa s'escriuen també entre cometes simples els mots i les expressions que haurien d'anar en cursiva (cf. la nota al § 7.2.b).

[25] [El conseller] Roma vol totes les autopistes per negociar més 'peatges tous' (*Titular de portada del diari Avui del 29 de gener de 1995.*)

q) En les referències bibliogràfiques, l'adreça d'Internet s'escriu en lletra rodona i s'emmarca amb els angles que es poden compondre directament amb el teclat de l'ordinador. (Per a l'escriptura de les adreces electròniques en general, v. § 3.2.1.i.)

[26] <http://www.nodo50.org/mujeresred/manual_lenguaje_admtvo_no_sexista.pdf>

r) Les xifres (aràbigues i romanes) en les fórmules matemàtiques, físiques i químiques.

3. Cursiva (o regular cursiva)

3.1. Descripció i indicació gràfica

3.1.1. Criteris generals

Aquest tipus de lletra d'impremta presenta els caràcters amb l'ull inclinat cap a la dreta, sense traços d'unió, i vol imitar l'escriptura manual.

S'anomena també *itàlica*, *cancelleresca* o *bastarda*.

4. Vegeu el capítol IX, § 6.

En general, podem dir que la cursiva té una funció diacrítica; és a dir, serveix per remarcar una lletra, una paraula o un fragment dins el text. Aquest paper s'inverteix en els textos escrits en cursiva, ja que aleshores és la rodona que hi fa la funció diacrítica.

Segons les normes ortotipogràfiques d'alguna altra llengua, aquesta funció és acomplerta per l'e s p a i a t; en el cas de la llengua catalana, no és recomanable substituir amb aquest recurs les funcions de la cursiva. També algunes vegades, les cometes fan inadecuadament aquesta funció, per la qual cosa cal distingir molt bé els usos de l'una i de les altres.

Els mots que han de ser compostos en cursiva en els originals manuscrits o mecanografiats es marquen amb una ratlla fina (_____) a sota o bé s'encerclen i al marge s'escriu l'abreviatura *curs.* o *cva.*⁵

3.1.2. Coincidència de la cursiva amb alguns signes de puntuació

Atès que els casos més comuns de coincidència de diferents tipus de lletra amb els signes de puntuació són els de la cursiva, hi dediquem un espai més extens.

a) Per bé que és tolerable que la coma, els dos punts, el punt i coma i el punt s'escriuin en cursiva si segueixen una lletra, un mot o un fragment en cursiva, és especialment recomanable que tota la puntuació d'un període es correspongui tipogràficament amb el context general, i no amb un mot o una frase particulars. Tots els altres signes de puntuació simples s'han de compondre d'acord amb el context general a què pertanyen.

[27] La seva *cintura pectoral* és ben desenvolupada i és constituïda pel *coracoide*, el *pre-coracoide* i l'*escàpula*; de vegades no presenten ni clavícula ni interclavícula.

b) Els parèntesis, els claudàtors i les cometes s'han de compondre sempre d'acord amb el context general, encara que el període acabi o comenci amb un mot en cursiva o que dins la frase hi hagi algun mot o element en cursiva.

[28] Són inclosos en dos gèneres diferents: l'elefant asiàtic (*Elephas*) i l'africà (*Loxodonta*).

[29] S'han descobert restes fossilitzades de tortugues terrestres de talla corporal gran a Menorca (on visqué *Cheirogaster gymnesica*) i a Malta (on visqué *C. robusta*).

[30] (*Continua a la pàgina 24.*)

Els parèntesis que només inclouen una lletra minúscula en cursiva es mantenen també en rodona.

[31] El cas que hem vist primer (a) ens ha demostrat la falsedat de l'últim cas exposat (f).

Les lletres d'ordre en cursiva van seguides d'un parèntesi de tancament en rodona. (Si aquestes lletres apareixen en un text en cursiva, s'escriuen en rodona, i el parèntesi de tancament, en cursiva —v. § 3.2.2.f.)

[32] Aquestes manques i aquests factors són: a) la forta pressió secular dels sistemes francès i sobretot castellà; b) el profund allunyament que hi ha en aquest punt entre el rossellonès, el valencià i la resta dels parlars.

Tant si és en la lletra d'un apartat com si és enmig del text, cal evitar que la lletra en cursiva trepitgi el parèntesi d'obertura o de tancament. Per tant, sempre que

5. Vegeu el capítol v.

sigui necessari, s'han de separar aquests caràcters mitjançant l'obertura del set o prosa. Cal tenir en compte que cada lletra pot haver de menester una separació diferent, que ha de ser la mínima imprescindible perquè quedin separats els caràcters en contacte.

[33a] * *d)*
[34a] * (*fórmula*)

[33b] *d)*
[34b] (*fórmula*)

3.2. Usos de la cursiva

La cursiva s'utilitza amb les funcions següents: *atestació* (o reproducció exacta), *disjunció* (o anotació fora de text) i *insistència* (o posada en relleu).

3.2.1. Atestació (o reproducció exacta)

La cursiva és utilitzada com un recurs per indicar que reproduïm una lletra, una paraula, un fragment o un text exactament com apareix en un altre context.

S'escriuen, doncs, en cursiva:

a) Les citacions de títols de llibres, obres teatrals, òperes i altres obres musicals (simfonies, concerts, àlbums de cançons, etc.), pel·lícules, serials de televisió i, en general, obres no periòdiques.⁶ Només s'escriu amb majúscula la inicial absoluta del títol i la inicial dels noms propis que inclou.

[35] El manuscrit datat l'any 1272 del *Llibre de les costums de Tortosa* constitueix una de les deus més riques del vocabulari jurídic medieval del català.

Si un títol en cursiva en un text en rodona inclou una altra expressió amb funció d'atestació, com ara un altre títol en el seu enunciat, generalment no es marca de cap manera especial, però s'hi mantenen les majúscules que conté. També es pot distingir amb cometes baixes o bé amb simples. (V. t. § 2.2.n i la part quarta.)

[36a] *Aproximació al Tirant lo Blanc* és un llibre de Martí de Riquer, editat per Quaderns Crema.
[36b] *Aproximació al «Tirant lo Blanc»* és un llibre de Martí de Riquer, editat per Quaderns Crema.

Si un títol en cursiva inclou una expressió amb funció d'insistència (v. § 3.2.3), aquesta s'escriu en rodona o bé entre cometes simples:

[37a] *La solució de Joan Coromines a la qüestió del per i per a*
[37b] *La solució de Joan Coromines a la qüestió del 'per' i 'per a'*

b) Les citacions de títols de revistes, fullets, setmanaris, còmics i altres obres periòdiques. S'escriuen en majúscula la inicial absoluta del títol i la inicial de tots els substantius i els adjectius qualificatius i ordinals.

[38] A l'època que Yxart escriu cartes, Puig publica a *La Vanguardia* una sèrie de cròniques d'Amèrica.

c) Les citacions de títols o les denominacions d'obres d'art (pintura, escultura, àlbums de discos, etc.). S'escriuen en majúscula la inicial absoluta del títol i la inicial dels noms propis que conté.

6. Les sigles corresponents a un enunciat que s'escriu en cursiva —per exemple, títols d'obres— s'escriuen sempre en rodona: «El DOGC és el *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*».

[39] Josep Llimona el 1907 va obtenir un premi d'honor com a artista amb l'escultura *El desconsol*.

d) Els subtítols d'articles, capítols d'obres, etc., com a encapçalament de text, que es poden combinar amb altres títols i subtítols en l'ús de la versaleta, la majúscula i la negreta, segons el nivell d'apartat.

[40] **1.3. Problemes**

[...]

1.3.6. El problema del reduccionisme

e) Les paraules, frases i expressions estrangeres no adaptades al català, incloent-hi les llatines i les d'altres llengües mortes o inventades. És poc recomanable escriure en rodona les expressions llatines recollides pels diccionaris generals, ja que l'aplicació sistemàtica d'aquest criteri pot donar uns textos força incoherents tipogràficament. (Aquest també és el cas de les paraules llatines *bis*, *ter*, que es componen en cursiva, tot i que quan aquests mots apareixen aïllats es poden escriure en rodona.)

[41] L'argument de la llengua materna deixaria d'operar *ipso facto* des del moment en què les mares començaren a criar llurs fills en l'idioma dominant.

[42] Viu al carrer de Muntaner, 122 bis.

Les abreviatures d'aquests mots o frases generalment s'escriuen també en cursiva, llevat de les abreviatures dels tractaments de persona. (En les citacions bibliogràfiques, però, s'acostuma a mantenir el tipus de lletra de la referència substituïda —v. la primera nota al § 5.2.e.)⁷

[43a] Pel que fa a aquests casos, *vid.* 45.9.

[43b] ~ Pel que fa a aquests casos, *vid.* 45.9.

[44] *Op. cit.*, p. 154-156.

Un cas especial són els noms científics llatins de les espècies d'animals i vegetals, la inicial absoluta dels quals s'escriu en majúscula.

[45] Ocupen l'Europa occidental dos gèneres, representats per dues espècies, el llop (*Canis lupus*) i la guineu (*Vulpes vulpes*).

Vegeu, a més, la p. 9 del fitxer *Diferències.pdf* del CD-ROM.

f) Les paraules compostes que contenen algun element que ha d'anar en cursiva.

[46] No recordo si em va dir que tenia un bar, un *snack-bar* o un restaurant.

g) Els noms propis de naus, aeronaus, trens, satèl·lits, ferrocarrils, etc. S'escriuen en majúscula la inicial absoluta del nom i la inicial de tots els substantius i tots els adjectius qualificatius i ordinals. Cal tenir en compte que els models de cotxes, vaixells, avions, etc., són noms propis, però amb un sentit genèric, per la qual cosa s'escriuen en rodona.

[47] La corbeta espanyola *Diana* va haver de disparar trets d'avís a un vaixell de l'Iraq.

[48] Ahir va sortir de Bagdad un Boeing-747 amb noranta-sis ciutadans nord-americans a bord.

h) En la transcripció de còdexs i inscripcions, les lletres, les síl·labes o els mots representats per abreviatures s'escriuen en cursiva.⁸

7. Pel que fa als tipus de lletra utilitzats en les citacions bibliogràfiques, vegeu el capítol XIII.

[49] Dona que hom renasques per aygua e per Spirit Sant, e qua hom resuscitas [...].

i) En els textos impresos, les adreces electròniques —tant les de correu electrònic com les de la xarxa Internet— s'escriuen, preferiblement, en lletra cursiva minúscula (l'ús de les majúscules és, en general, innecessari; però, si n'hi ha, cal respectar-les), sense cap mena de diacrítics, per bé que de vegades contenen vírgules (~), ratlles baixes (˘) i altres signes auxiliars o de puntuació. (Per a l'escriptura de les adreces d'Internet en les referències bibliogràfiques, v. § 2.2.g.)

[50a] * *forest@iecat.net*

[50b] ~ forest@iecat.net

[50c] *forest@iecat.net*

[51a] * *<http://www2.iecat.net/gc/ViewPage.action?siteNodeId=148&languageId=1>*

[51b] ~ <http://www2.iecat.net/gc/ViewPage.action?siteNodeId=148&languageId=1>

[51c] *<http://www2.iecat.net/gc/ViewPage.action?siteNodeId=148&languageId=1>*

Amb l'ús de la cursiva s'aconsegueix diferenciar clarament l'adreça del context en què es troba i, així, evitar possibles confusions si s'ha de partir a final de ratlla.⁹

Les adreces subratllades tan sols són admissibles en les pàgines web, generalment destacades, a més a més, amb un color diferent de la resta del text.

3.2.2. Disjunció (o anotació fora de text)

La cursiva és utilitzada com un recurs per marcar que la lletra, la paraula o el fragment en cursiva no formen part del discurs del text, sinó que hi aporten qualsevol altre tipus d'informació addicional.

S'escriuen, doncs, en cursiva:

a) Les acotacions i les descripcions de les escenes dels guions radiofònics, de les obres de teatre, cinema i televisió, i les transcripcions de textos orals.¹⁰

[52a] ROSER (*guaitant el carrer des de la porta*): Mira-te'l, és aquell; camina amb calma.

[52b] ROSER, *guaitant el carrer des de la porta*
Mira-te'l, és aquell; camina amb calma

b) Els peus de figura.¹¹ Si el peu inclou una expressió en la funció d'atestació (per exemple el títol d'un llibre), aquesta expressió generalment s'escriu entre cometes o també simplement en rodona.

[53a] *Amb la seva «Flora de Catalunya», de la qual veiem la portada en la fotografia, Antoni Cebrià Costa i Cuxart posà els fonaments per al desenvolupament de la florística contemporània al Principat.*

[53b] *Amb la seva Flora de Catalunya, de la qual veiem la portada en la fotografia, Antoni Cebrià Costa i Cuxart posà els fonaments per al desenvolupament de la florística contemporània al Principat.*

8. Per a l'ús de la cursiva en el text de les citacions, vegeu el capítol VII, § 13.5, i, en aquest mateix capítol, com acabem de dir, l'apartat 2.2.g.

9. Per a la partició i la separació de mots en les adreces electròniques i d'Internet, vegeu el capítol VI, § 16.

10. Per a la composició de les acotacions, vegeu el capítol VII, § 13.3.

11. Els peus de figura també es poden escriure en rodona i en un cos més petit amb relació al del text general de l'obra.

c) Els advertiments que es fan en articles o revistes, que s'escriuen entre parèntesis i se situen a la dreta, a l'esquerra o al mig del peu o de la capçalera del text, segons els casos.

[54] *(Continua a la p. 13.)*

[55] *(Ve de la pàg. 4.)*

[56] *(Fi)*

Un cas específic són les referències que es fan en els peus de figura que són en cursiva, que es poden compondre en el mateix tipus o bé també en rodona. Generalment, comencen amb una minúscula perquè segueixen el text general del paràgraf.

[57a] *Paco Mir, Joan Gràcia i Carles Sanz (d'esquerra a dreta) constitueixen el grup El Tricicle.*

[57b] *Paco Mir, Joan Gràcia i Carles Sanz (d'esquerra a dreta) constitueixen el grup El Tricicle.*

d) Discrecionalment, algunes anotacions que es fan en les publicacions, com són ara el nom de l'editor, el tiratge, la propietat literària (els crèdits), etc., que apareixen a la contraportada, i la dedicatòria. (Aquest ús de la cursiva és optatiu, i també ho és el fet d'escriure tot el període sense el punt final.)

[58] *A Maria Llorca, per les molèsties.*

I a Bernat Monzó, la millor

Esquerra de l'Eixample

e) Remissions a altres entrades o termes en els índexs alfabètics, en els diccionaris, enciclopèdies, catàlegs, etc. De vegades s'acompanyen d'alguna altra indicació: fletxes, asteriscs, les fórmules *vegeu, v. t.*, etcètera.

[59] **Corts** Antic nom de *Cortscastell* (Pallars Jussà)

f) Les lletres d'ordre *a, b, c*, etc., en minúscula, emprades per dividir i enumerar diferents parts que se citen en un paràgraf en rodona. Com a designació d'apartats que encapçalen (tant si s'escriuen seguits com si es componen en paràgraf a part), porten un parèntesi compost en rodona.

[60a] Una fitxa terminològica necessàriament ha de contenir:

a) La forma del terme.

b) Les seves variants, si en té, gràfiques, tòniques, sinonímiques, sigles, etcètera.

c) Les seves equivalències en altres llengües.

[60b] Una fitxa terminològica necessàriament ha de contenir: a) la forma del terme;

b) les seves variants, si en té, gràfiques, tòniques, sinonímiques, sigles, etc., i c) les seves equivalències en altres llengües.

Tingueu en compte que l'ús del tipus rodó en aquestes lletres —malauradament, massa habitual en textos mecanografiats i en la publicació de textos normatius feta pels diaris oficials per pura comoditat— és inadequat: tot i que quan encapçala cada element de l'enumeració és difícil que es confongui amb res més, quan s'hi fa referència des d'un altre punt del text aquest ús esdevé confusionari, i la «solució» de posar-hi el parèntesi de tancament al darrere és una incoherència tipogràfica innecessària (ja que el parèntesi és únicament el separador gràfic entre la lletra i el text corresponent), atès que els mitjans tècnics permeten de compondre la lletra en cursiva sense cap problema.

- [61a] * Tal com diu la lletra a de l'article 7, [...]
 [61b] * Tal com diu la lletra a) de l'article 7, [...]
 [61c] Tal com diu la lletra a de l'article 7, [...]

3.2.3. Insistència (o posada en relleu)

La cursiva s'utilitza com un recurs per posar un èmfasi especial en una lletra, un mot o un fragment.

S'escriuen, doncs, en cursiva:

a) Les paraules o els fragments que interessa remarcar dins el text —sobretot quan hi apareixen per primera vegada—, generalment perquè després els segueix una explicació.¹² Un cas específic d'aquest ús és el dels sobrenoms, renoms i pseudònims quan apareixen al costat de l'autònim (llevat dels que corresponen als reis, als papes i als sants). (La cursiva, però, no s'utilitza per als sobrenoms, malnoms, renoms o pseudònims si apareixen sols; s'escriuen en rodona i en majúscula la inicial dels noms, la dels adjectius qualificatius i la dels ordinals de què consten [v. § 2.2.j].)

- [62] Finalment, cal esmentar la *viscositat molecular*, propietat responsable de la transmissió de moviment entre dues capes de fluid paral·leles.
 [63] L'assassinat de Vicente López, *Tito*, podria haver estat un error.

b) Les lletres, els mots, les frases o els fragments presos com a formes lèxiques, és a dir, amb sentit metalingüístic (v. t. § 2.2.k).

- [64] És norma ben consolidada que llavors escrivim *perquè* i no admetem *per a que*.

c) Les paraules o expressions mal escrites expressament, vulgars o d'argot.

- [65] Així que va arribar al pis començà a sonar el telèfon: el *direl* «dire» va ser el primer.

d) Els encapçalaments de quadres.

[66]

<i>Londres</i>	<i>Preu més alt</i>	<i>Preu més baix</i>	<i>Tancament divendres</i>
Cacau	646,00	637,00	641,00
Cafè	585,00	568,00	575,00

e) La major part dels símbols de magnituds i els termes algebriacs en els textos científics i les fórmules en què s'utilitzen, i també determinades lletres de l'alfabet llatí i de l'alfabet grec emprades en aquestes mateixes disciplines (en canvi, els símbols dels elements químics, els de les unitats de mesurament i els dels operadors matemàtics s'escriuen amb lletra rodona; cf. § 2.2.l i 2.2.m).¹³

- [67] El volum d'un cilindre limitat a sobre per una superfície $z = f(x, y)$, a sota pel pla $z = 0$, i lateralment per la superfície cilíndrica.

f) Els exemples en obres lexicogràfiques, enciclopèdiques, diccionaris, etc.

- [68] *cerealístic* -a *adj.* Cerealista. *Una regió cerealística.*

12. En aquests casos, els noms d'entitats, organismes o empreses no s'han d'escriure en cursiva, encara que el nom sigui en una llengua altra que el català o bé contingui algun mot estranger.

13. Vegeu el capítol IX, § 6.

4. Versal (o versal rodona)¹⁴

4.1. Descripció i indicació gràfica

Tipus de lletra d'impremta de dimensions més grans i que presenta una altura uniforme de les lletres, algunes de les quals prenen una forma diferent respecte a les seves corresponents en minúscula.

També se'n diu *caixa alta*, per oposició a la minúscula —que s'anomena també *caixa baixa*—; *capital gran*, per oposició a la versaleta —que s'anomena també *capital petita*—, i *majúscula*.

Es fa servir en els títols generals de textos, de quadres i gràfics, i també en les sigles i en alguns símbols.

Els mots que volem que siguin compostos en versals¹⁵ en els originals es marquen amb tres ratlles fines paral·leles (≡≡≡) a sota o bé s'encerclen i s'escriu al marge l'abreviatura *c. a.* o *maj.*

4.2. Usos de la versal

La versal s'utilitza en els tipus de text següents:

a) Els títols i subtítols de capítols, d'obres, que encapçalen el text, en combinació amb altres tipus de lletra.

[69] 1. MODELS I CATEGORIES D'ANÀLISI

b) Els antropònims dels qui intervenen en debats i entrevistes, que es poden abreviar amb les inicials dels noms o no, segons convingui, cas en què aquestes inicials s'escriuen en majúscula. (Tanmateix, de vegades s'hi fa servir la negreta o la versaleta en comptes de la versal.)

[70a] MIQUEL RAMON: La qüestió més important en aquests moments és l'acceptació o no de la proposta.

[70b] M. R.: En el cas que s'accepti, es procedirà a aplicar-la en tots els punts necessaris.

[70c] Miquel Ramon: Aquesta aplicació només depèn d'un compromís institucional.

[70d] MIQUEL RAMON: Aquesta aplicació només depèn d'un compromís institucional.

c) Totes les sigles.¹⁶

[71] El secretari d'Estat s'ha reunit amb els portaveus d'Izquierda Unida (IU), del Centre Democràtic i Social (CDS), de Convergència i Unió (CiU)¹⁷ i del Partit Nacionalista Basc (PNB).

14. Les denominacions de tipus de lletra compostes per més d'un terme poden canviar l'ordre d'aparició d'aquests termes; en aquest cas, doncs, també es podria denominar *rodona versal*. La *caixa de composició* o *caixa d'impremta* —anomenada en general, simplement, *caixa*— era el receptacle rectangular en forma de calaix on es guardaven els tipus i altres elements necessaris per a la composició manual dels textos; en aquesta caixa hi havia dos grans compartiments plens de *caixetins*: la *caixa alta*, que contenia les lletres majúscules i altres caràcters d'ús poc freqüent, i la *caixa baixa*, que contenia les lletres minúscules, els nombres, els espais, els signes de puntuació, els quadratins i els quadrats.

15. Pel que fa a les diverses funcions de les majúscules, vegeu el capítol VIII.

16. En alguns casos es pot fer servir la versaleta en comptes de la versal si es manté en tot el text i no hi ha cap majúscula inicial (vegeu el capítol IX, § 4).

17. Les sigles que contenen alguna lletra en minúscula són mal formades. Aquest tipus de sigles només són acceptables quan es refereixen a documents: DECat (*Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Joan Coromines). Pel que fa a les sigles, vegeu el capítol IX, § 4.

d) La comparació de forma entre un ésser o una cosa i una lletra. De vegades també es fa servir la versaleta.

[72] La ziga-zaga és una línia trencada amb una forma que recorda la Z.

e) La numeració romana de volums i parts d'obres publicades que apareix en les referències bibliogràfiques, en què sovint el substantiu al qual acompanya va darrere d'un punt, es compon, preferiblement, en caixa alta, especialment si aquesta numeració és mixta (una part en xifres romanes i una altra en xifres aràbigues), en què aleshores esdevé incorrecta la barreja de caixes (si no és que es fan servir a tot el text xifres elzevirianes —que són també de caixa baixa—).

[73a] ~ PRAT DE LA RIBA, Enric. *Obra completa*. Vol. III: (1906-1917). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2000.

[73b] PRAT DE LA RIBA, Enric. *Obra completa*. Vol. III: (1906-1917). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2000.

[74a] * DURAN, Eulàlia [dir.]. *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*. Vol. II.2: *Barcelona: Biblioteca de la Universitat (II)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2001.

[74b] ~ DURAN, Eulàlia [dir.]. *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*. Vol. II.2: *Barcelona: Biblioteca de la Universitat (II)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2001.

[74c] DURAN, Eulàlia [dir.]. *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*. Vol. II.2: *Barcelona: Biblioteca de la Universitat (II)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2001.

[75] Entre el 10.XII.1998 i el 5.III.1999 hi hagué només tres reunions.

[76] FABRA, Pompeu. *Gramàtica catalana*. 1a reimpr. de l'ed. facsímil de la 7a ed. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2000. VIII + 139 p. (Biblioteca Filològica; XII)

f) Un altre cas en què és preferible compondre les xifres romanes en caixa alta és quan van associades a un títol que porta, com a mínim, la inicial absoluta en majúscula. Com es pot veure en els exemples que segueixen, això es dona sobretot en les referències bibliogràfiques.

En aquests casos, per bé que es podria fer servir la versaleta, ja que hi ha un signe de puntuació davant el nombre en xifres romanes, considerem que depèn del títol al qual fa referència, en absència del substantiu que se sobreentén (*volum, part, número...*).

[77a] RAFEL, Núria. *Les necròpolis tumulàries de tipus baixaragonès: Les campanyes de l'Institut d'Estudis Catalans al Matarranya*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2003. (Monografies de la Secció Històrico-Arqueològica; VIII)

[77b] ~ RAFEL, Núria. *Les necròpolis tumulàries de tipus baixaragonès: Les campanyes de l'Institut d'Estudis Catalans al Matarranya*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2003. (Monografies de la Secció Històrico-Arqueològica; VIII)

[78a] INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA. *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, I: Fonètica*, 3a ed., 4a reimpr. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2005.

[78b] ~ INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA. *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, I: Fonètica*, 3a ed., 4a reimpr. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2005.

[79a] DURAN, Eulàlia [dir.]. *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*. Vol. II.2: *Barcelona: Biblioteca de la Universitat (II)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2001.

[79b] ~ DURAN, Eulàlia [dir.]. *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*. Vol. II.2: *Barcelona: Biblioteca de la Universitat (II)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2001.

5. Versaleta (o versaleta rodona)

5.1. Descripció i indicació gràfica

Lletra d'impremta majúscula d'una altura mitjana entre la majúscula i la minúscula del mateix cos. Per bé que l'altura ideal de la versaleta ha de ser la de la minúscula, generalment acostuma a tenir un o dos punts més d'altura que la minúscula corresponent, segons el cos del text.

S'anomena també *capital petita* o *mediúscula*.

En un text en versaleta, generalment s'escriuen en majúscula la inicial absoluta i les inicials dels mots que calgui. Són una excepció d'aquesta norma el nom de les publicacions periòdiques que se citen a elles mateixes, les sigles i els folis literaris (que han d'anar, o totalment en majúscules, o totalment en versaletes).

Els mots que han de ser compostos en versaleta en els originals s'escriuen en majúscula i després se subratllen amb dues ratlles fines paral·leles (====) a sota o bé s'enclen i s'escriu al marge l'abreviatura *vers*.¹⁸

5.2. Usos de la versaleta¹⁹

La versaleta s'utilitza en els tipus de text següents:

a) Els títols d'obres que se citen a elles mateixes dins d'un text; no han de portar la inicial absoluta en majúscula amb aquesta finalitat. Tanmateix, moltes publicacions periòdiques utilitzen la majúscula.

[80] El dirigent del Sinn Féin rebutja en exclusiva per a EL TEMPS qualsevol treva amb el Govern britànic.

[81a] D'aquella primera eina, d'evident utilitat, s'ha passat ara al present DICCIONARI JURÍDIC CATALÀ.²⁰

b) Els subtítols que encapçalen el text en algunes obres.

[82] 4. ANTECEDENTS DE LA TRADUCCIÓ ADMINISTRATIVA EN CATALÀ

c) Els folis literaris o explicatius, en què figuren optativament el títol de l'obra, el nom de l'autor, el capítol, el paràgraf, la pàgina, etc. (tanmateix, no és l'única manera de compondre'ls, com es pot observar en els folis d'aquest MANUAL D'ESTIL). En aquests casos, no han de portar cap majúscula.

[83] HISTÒRIA NATURAL DELS PAÏSOS CATALANS

d) Els noms dels personatges (amb la inicial en majúscula), en les obres de teatre i en els guions de pel·lícules. Quan apareixen dins d'una acotació en cursiva, s'escriuen també en versaleta rodona.

18. Els usos de la versaleta són ocupats moltes vegades per la versal; aquest és el cas, per exemple, dels textos mecanografiats.

19. La versaleta no fa la funció de posada en relleu, que és reservada generalment a la cursiva.

20. Quan aquestes citacions apareixen en el text que introdueix l'obra, hi ha qui s'estima més de compondre en rodona el títol esmentat si el text està en cursiva, i a l'inrevés:

[81b] ~ D'aquella primera eina, d'evident utilitat, s'ha passat ara al present *Diccionari jurídic català*.

[81c] ~ *D'aquella primera eina, d'evident utilitat, s'ha passat ara al present* Diccionari jurídic català.

[84] BERTA: Jo faig com qui tanca els ulls, però hi veig.

[85] (*Se sent, apagat, dalt de la cambra, el plor de VÍCTOR, un plor de criatura adolorida.*)

e) Els cognoms dels autors, que cal escriure en majúscula inicial, en les notes a peu de pàgina, les bibliografies,²¹ els índexs onomàstics (sobretot en el cas que estiguin barrejats amb el de matèries), etcètera.²²

[86] BADIA I MARGARIT, Antoni. *Llengua i cultura als Països Catalans*. Barcelona: Edicions 62, 1964.

f) La signatura d'epígrafs.

[87] Voldria dir-ho clarament,
però no **m'hi atreveixo** per causa dels no-iniciats.

SANT JOAN CRISÒSTOM

g) La numeració romana dels segles (es tolera, però, que si les xifres dels segles que apareixen en tot un text no passen de tres caràcters, es puguin escriure en majúscules, tot i que considerem no recomanable aquesta pràctica),²³ i dels volums, toms, capítols, etc., d'una publicació. És a dir, les xifres romanes s'escriuen en versaleta quan acompanyen un mot escrit en minúscula.

[88] Al segle XVIII visqué a França un dels homes més genials i abominables d'una època en la qual sovintejaren les figures genials i abominables.

Si el mot *segle* (o *volum*, o *any*, o *part*, etc.) ha d'anar amb la inicial en majúscula per la funció demarcativa (és a dir, a causa de la puntuació), és preferible mantenir igualment la versaleta, en coherència amb la resta del text.

[89a] ~ Segles XII i XIII: durant aquests segles es mantingué aquesta manera de construir, però al segle XIV canvià radicalment.

[89b] Segles XII i XIII: durant aquests segles es mantingué aquesta manera de construir, però al segle XIV canvià radicalment.

21. Un cas específic de les citacions bibliogràfiques són les abreviatures que s'utilitzen, que poden prendre el mateix tipus de lletra de la referència que substitueixen; aquest és, per exemple, el cas de l'abreviatura *Íd.*, que es pot escriure en versaleta (*ÍD.*) perquè substitueix el cognom de l'autor, tot i que no ens semblen gaire recomanables aquests usos. Pel que fa als tipus de lletra utilitzats en les referències bibliogràfiques, vegeu el capítol XIII.

22. Per a aquestes qüestions, vegeu el capítol XIII.

23. Els nombres romans que segueixen el nom d'un rei, un papa, etc., s'escriuen en majúscula perquè han de fer caixa amb les majúscules del nom propi. D'altra banda, cal remarcar que fins fa pocs anys els nombres romans en textos en cursiva s'havien de compondre en majúscula cursiva, ja que les famílies tipogràfiques no preveïen la versaleta cursiva. Actualment la informàtica fa possible que s'utilitzin pseudoversaletes o falses versaletes, que són reduccions de les versals a l'alçària de la lletra *x* en caixa baixa, sense que tingui, però, ni el mateix gruix ni la mateixa densitat que la versal. Són ben poques les famílies que tenen una font pròpia de versaleta real i, encara menys, de versaleta cursiva.

6. Negreta (o negreta rodona)

6.1. Descripció i indicació gràfica

Tipus de lletra de traç més gruixut que el normal.

Els mots que han de ser compostos en negreta, en els originals es marquen amb una ratlla ondulada (~~~~~) a sota o bé s'encerclen i s'escriu al marge l'abreviatura *negr.*

6.2. Usos de la negreta²⁴

La negreta s'utilitza en els tipus de text següents:

a) Els títols, subtítols, etc., de llibres o de qualsevol altre tipus de publicació que encapçalen el text.

[90] **Història d'un home tranquil**

b) Les entrades de mots en diccionaris i altres obres lexicogràfiques; llevat dels noms propis, les sigles i alguns símbols, s'escriuen amb la inicial en minúscula.

[91] **brancó** *m* Branca petita.

c) La signatura d'articles de corresponents, redactors i col·laboradors en diaris i altres publicacions periòdiques, tant si apareix el nom sencer com les inicials (també s'utilitzen amb aquesta funció la versal i la versaleta).

[92] **Joan Ramon Baigés**

7. Negreta cursiva

7.1. Descripció i indicació gràfica

Tipus de lletra de traç més gruixut i inclinat cap a la dreta.

Es combina amb la versal i la versaleta. Abans era molt poc usada; avui és fàcil d'utilitzar gràcies als nous sistemes de composició.

En els textos originals, els mots que volem que siguin compostos en negreta cursiva es marquen amb una ratlla recta fina i una ratlla ondulada (~~~~~) a sota o bé s'encerclen i s'escriu al marge l'abreviatura *negr. cva.* o *negr. curs.*

7.2. Usos de la negreta cursiva

La negreta cursiva s'utilitza en els tipus de text següents:

a) Els títols i subtítols de llibres, diaris i altres publicacions periòdiques, quan encapçalen el text.

[93] **1.5. Origen i evolució: els grans grups de mamífers**

24. No s'ha d'utilitzar per distingir mots o frases dins el text, funció que aconsegueix la cursiva. Només és tolerable d'emprar-la amb aquesta finalitat en els llibres de text adreçats als infants i en algunes publicacions periòdiques amb funcions molt específiques (per destacar noms de persones, p. ex.).

b) Els mots o les frases dins un text en negreta que cal posar en cursiva.²⁵

[94] El cucut reial (*Clamator glandarius*)

8. Versal cursiva

8.1. Descripció i indicació gràfica

Els mots que han de ser compostos amb versal cursiva en els originals es marquen amb quatre ratlles rectes fines i paral·leles (≡≡≡≡) a sota o bé s'encerclen i s'escriu al marge l'abreviatura *c. a. cva.*, *c. a. curs.*, *maj. cva.* o bé *maj. curs.*

8.2. Usos de la versal cursiva

La versal cursiva s'utilitza en els contextos següents:

a) En els textos en cursiva, en els casos en què emprariem la versal en un text en rodona (v. t. § 11.2).

b) Si es tracta de xifres romanes, quan van associades a un títol compost en cursiva que porta, com a mínim, la inicial absoluta en majúscula (cf. § 4.2.f).

[95] INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA. *Documents de la Secció Filològica, IV*. Barcelona: IEC, 2003.

9. Versal negreta (o versal negreta rodona)

9.1. Descripció i indicació gràfica

Els mots que han de ser compostos en versal negreta en els originals es marquen amb tres ratlles rectes fines i paral·leles i una ratlla ondulada (≡≡≡≡) a sota o bé s'encerclen i s'escriu al marge l'abreviatura *c. a. negr.* o *maj. negr.*

9.2. Usos de la versal negreta

La versal negreta s'utilitza en els casos següents:

a) En els textos en negreta, quan emprariem la versal en un text compost en rodona.

[96] El santuari de Cisa, Premià de Dalt

b) En els títols de llibres, fullets, publicacions periòdiques, etc., que apareixen a la coberta, a la portadella i a la portada d'alguns llibres.

[97] TRACTAT DE PUNTUACIÓ

25. En general, les publicacions periòdiques no utilitzen en els titulars la cursiva sinó les cometes simples, ja que és preferible mantenir-hi el mateix tipus de lletra. Així, doncs, les cometes simples substitueixen la cursiva en la funció d'atestació o d'insistència en els textos que no porten punt final: «Quarta temptativa per arrestar el 'capo' més poderós del crim organitzat als EUA».

10. Versal negreta cursiva

10.1. Descripció i indicació gràfica

Els mots que han de ser compostos en versal negreta cursiva en els originals es marquen amb quatre ratlles rectes fines i paral·leles i una ratlla ondulada (≡≡≡≡) o bé s'encerclen i al marge s'escriu l'abreviatura *c. a. negr. cva.*, *c. a. negr. curs.*, *maj. negr. cva.* o bé *maj. negr. curs.*

10.2. Usos de la versal negreta cursiva

La versal negreta cursiva s'utilitza en els textos en negreta cursiva, en els casos en què emprariem la versal en un text compost en rodona.

11. Versaleta cursiva

11.1. Descripció i indicació gràfica

Lletra d'impremta majúscula cursiva d'una altura mitjana entre la majúscula i la minúscula del mateix cos (iguala o s'acosta a l'altura de la minúscula corresponent, però manté el gruix de la majúscula).

També es pot anomenar *capital petita cursiva* o *mediúscula cursiva*.

Com en els textos en versaleta rodona, s'escriu en majúscula la inicial absoluta i les inicials dels mots que calgui, amb les mateixes excepcions del § 5.1.

Els mots que han de ser compostos en versaleta en els originals, si no es poden compondre directament, s'escriuen en majúscula i després s'encerclen i s'escriu a sobre o al marge l'abreviatura *vers. curs.* o *vers. cva.*²⁶

11.2. Usos de la versaleta cursiva

11.2.1. En la tradició tipogràfica, la caixa de la versaleta cursiva no existia (no es fabricava), i per això era impossible compondre textos amb aquest tipus de lletra. Per substituir-la, només hi havia dues solucions: o fer servir la versaleta rodona, o fer servir la versal cursiva.

[98] Així es pot dir: *Els qui TREBALLARAN seran recompensats i Els qui TREBALLIN seran recompensats.* (Gramàtica catalana, de Pompeu Fabra, p. 97.)

[99] *El recursos tècnics del segle XXI s'han d'aprofitar al màxim.*

Per tal de seguir aquesta tradició, en les dues primeres edicions d'aquest MANUAL D'ESTIL havíem defensat que, quan calgués fer servir la cursiva en un context en versaleta, es fes servir la versal cursiva. Tanmateix, amb les possibilitats —gairebé il·limitades— que ens ofereix la tècnica de fotocomposició actual, ens sembla innecessari mantenir aquesta tradició —que poca gent coneix, d'altra banda—, ja que és una possibilitat de distinció més dels tipus de lletra. També hem comprovat que les obres de gran complexitat tipogràfica —com ara els diccionaris i les enciclopèdies— empenen la versaleta cursiva com un recurs més.

26. No s'indica mai amb tres ratlles fines paral·leles, encara que l'última sigui més llarga que la resta, ja que es podria confondre amb la versal.

[100] **cuca** f. [...] || *POP.* Penís. (Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans)

De tota manera, sí que recomanem una certa circumspecció en l'ús d'aquest recurs, que s'hauria de limitar als casos en què abans havíem de fer servir la versal cursiva com a substitutiva. En tot cas, són admissibles totes dues grafies, sempre que hi hagi coherència gràfica al llarg de tot el text i de tota la publicació (tant si és un llibre com si és una publicació periòdica).

[101a] el segle XXI / el segle XXI (*tipografia tradicional*)

[101b] el segle XXI / el segle XXI (*fotocomposició actual*)

11.2.2. La versaleta cursiva s'utilitza, doncs, en els tipus de text següents:

a) En els textos compostos totalment en lletra versaleta, amb les mateixes funcions d'atestació, disjunció i insistència que la regular cursiva en els textos en rodona (cf. el § 3.2).

b) En textos o fragments compostos en cursiva, en els casos en què emprariem la versaleta rodona en un text compost en rodona (cf. § 5.2), per bé que és admissible que s'hi emprï la versal cursiva, seguint els usos de la tipografia tradicional, que ara proposem d'abandonar, per simplicitat i comoditat (cf., especialment, § 5.2.g i § 5.2.h).

c) En tots els usos de la versaleta en els textos compostos en regular cursiva. Aquests usos inclouen la numeració romana de caixa baixa, atès que les possibilitats tècniques actuals permeten de compondre correctament la versaleta en totes les seves sèries (cf. § 1.1).

12. Versaleta negreta (o versaleta negreta rodona)

12.1. Descripció i indicació gràfica

Els mots que han de ser compostos en versaleta negreta en els originals es marquen amb dues ratlles rectes fines i paral·leles i una ratlla ondulada () a sota o bé s'encerclen i s'escriuen al marge les abreviatures *vers. negr.*

12.2. Usos de la versaleta negreta

La versaleta negreta s'utilitza en textos en negreta, en els casos en què emprariem la versaleta en un text compost en rodona.

13. Versaleta negreta cursiva

13.1. Descripció i indicació gràfica

Els mots que han de ser compostos en versaleta negreta cursiva en els originals s'encerclen i s'hi afegeixen les abreviatures *vers. negr. cva.* o *vers. negr. curs.*²⁷

27. No s'indica mai amb tres ratlles fines paral·leles i una d'ondulada, ja que es podria confondre amb la versal negreta.

13.2. Usos de la versaleta negreta cursiva

La versaleta negreta cursiva s'utilitza en textos en negreta cursiva, en els casos en què emprariem la versaleta en un text escrit en rodona (v. t. § 11.2).

14. Bibliografia

Abbrégé du Code typographique à l'usage de la presse. París: [s. n.], 1989.

BEAUMONT, Michael. *Tipo y color: Manual sobre el uso de la tipografía en el diseño gráfico.* Oxford: Phaidon Press, 1987.

Code typographique: Choix de règles à l'usage des auteurs et professionnels du livre. 6a ed. París: Fédération CGC de la communication, 1989.

Correspondance et rédaction administratives. París: Colton, 1980.

Eco, Umberto. *Cómo se hace una tesis.* 5a ed. Barcelona: GEDISA, 1983.

Guide du rédacteur à l'administration fédérale. Ottawa: Centre d'Édition du Gouvernement du Canada, 1983.

JOSEPH, Miquel. *Com es fa un llibre: Diccionari de les arts gràfiques.* Barcelona: Pòrtic, 1979.

Majúscules i minúscules. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Direcció General de Política Lingüística, 1989.

MARTÍN, Euniciano. *Cómo se hace un libro: Proceso de realización gráfica.* Barcelona: Don Bosco, 1983.

MARTÍNEZ DE SOUSA, José. *Diccionario de tipografía y del libro.* 2a ed. Madrid: Paraninfo, 1981.

— *Diccionario de ortografía técnica: Normas de metodología y presentación de trabajos científicos, bibliológicos y tipográficos.* Madrid: Pirámide: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 1987.

MESTRES, Josep M. «Els signes de puntuació i altres signes gràfics (I)». *Com: Ensenyar Català als Adults*, núm. 21 (maig 1990), p. 22-29.

— «Els signes de puntuació i altres signes gràfics (i II)». *Com: Ensenyar Català als Adults*, núm. 22 (agost 1990), p. 23-30.

El País: Libro de estilo. 3a ed. Madrid: El País, 1990.

OLIVA, Mireia; MESTRES, Josep M. *Els tipus de lletra.* [Barcelona, març 1990.] [Trellat inèdit]

ROMANO, David. *Elementos y técnica del trabajo científico.* 6a ed. Barcelona: Teide, 1983.

SOLOMON, Martin. *El arte de la tipografía: Introducción a la tipo-iconografía.* Madrid: Tellus, 1988.

Style Manual. Washington: US Government Printing Office, 1973.

Un model de llengua pels mitjans de comunicació: Llibre d'estil del Diari de Barcelona. Barcelona: Empúries, 1987.

XIRINACHS, Marta. «Presentació d'originals a la impremta», *Llengua i Administració*, núm. 16 (febrer 1985).

— «La cursiva (I)», *Llengua i Administració*, núm. 17 (abril 1985), p. 7.

— «La cursiva (i II)», *Llengua i Administració*, núm. 18 (juny 1985), p. 16.

— «La puntuació (I)», *Llengua i Administració*, núm. 19 (setembre 1985), p. 11.

— «La puntuació (II)», *Llengua i Administració*, núm. 20 (novembre 1985), p. 5.

— «La puntuació (III)», *Llengua i Administració*, núm. 21 (gener 1986), p. 7.

— «La puntuació (IV)», *Llengua i Administració*, núm. 22 (abril 1986), p. 7.

— «La puntuació (V)», *Llengua i Administració*, núm. 23 (juny 1986), p. 11.

Bibliografia consultada especialment amb vista a la tercera edició del MANUAL D'ESTIL

BAINES, Phil; HASLAM, Andrew. *Tipografía: Función, forma y diseño.* Naucalpan; Barcelona: Gustavo Gili, 2002.

BRINGHURST, Robert. *The elements of typographic style.* Vancouver: Hartley & Marks, 1992.

BROWN, Alex. *Autoedición: Textos y tipografía en la era de la edición electrónica.* Madrid: ACK Publish, 1991.

- The Chicago manual of style*. 14a ed. Chicago; Londres: The University of Chicago Press, 1993.
- DREYFUS, John; RICHAUDEAU, François [dir.]. *Diccionario de la edición y de las artes gráficas*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez: Pirámide, 1990.
- Guide du typographe*. 6a ed. Lausana: Groupe de Lausanne de l'Association Suisse de Typographes, 2000.
- HOCHULI, Jost; KINROSS, Robin. *El diseño de libros: práctica y teoría*. València: Campgràfic, 2005.
- MARTÍN, José Luis; MAS, Montse. *Manual de tipografía: Del plomo a la era digital*. València: Campgràfic, 2001.
- MARTÍNEZ DE SOUSA, José. *Diccionario de tipografía y del libro*. 3a ed. Madrid: Paraninfo, 1992.
- *Manual de edición y autoedición*. Madrid: Pirámide, 1994.
- *Diccionario de edición, tipografía y artes gráficas*. Gijón: Trea, 2001.
- *Diccionario de bibliología y ciencias afines*. 3a ed., molt augm. Gijón: Trea, 2004.
- MORISON, Stanley. *Principios fundamentales de la tipografía*. Barcelona: Bronce, 1998.
- PUJOL, Josep M. «L'escriptura tipogràfica, 1. La font digital». *Llengua i Ús*, núm. 22 (3r quadrimestre 2001), p. 25-26. També disponible en línia a: <<http://wwwa.urv.net/centres/Departaments/fcatalana/LaFontDigital.pdf>> [Consulta: 30 maig 2006].
- «L'escriptura tipogràfica, 2. Tipografia de qualitat». *Llengua i Ús*, núm. 23 (1r quadrimestre 2002), p. 24-35. També disponible en línia a: <<http://wwwa.urv.net/centres/Departaments/fcatalana/TipografiaDeQualitat.pdf>> [Consulta: 30 maig 2006].
- Tratado general de tipografía* [en línia]. [Barcelona]: Escuelas Profesionales de los Salesianos de Sarrià, 1959 [1950?]. <<http://www.unostiposduros.com/paginas/introtra.html>> [Consulta: 19 abril 2005].
- TSCHICHOLD, Jan. *El abecé de la buena tipografía*. València: Campgràfic, 2002.

MANUAL
LA REDACCIÓN Y USO DE TEXTOS
D'ESTIL